

Täysistunto

Tiistai 3.11.2020 klo 14.00—20.59

7. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annetun lain 5 ja 8 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 198/2020 vp

Lähetekeskustelu

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 7. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään sivistysvaliokuntaan.

Lähetekeskusteluun varataan enintään 45 minuuttia. Asian käsittelyssä noudatetaan aikataulutettujen asioiden osalta sovittuja menettelytapoja.

Keskustelu

15.30 **Opetusministeri Li Andersson** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tuon eduskunnan käsiteltäväksi hallituksen esityksen varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annetun lain 5 ja 8 §:n muuttamisesta. Hallitus päätti budjettiriihessä osana työllistymisen edistämistä koskevia toimenpiteitä alentaa varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja 70 miljoonalla eurolla. Esityksellä pyritään vähentämään varhaiskasvatuksen asiakasmaksujen kannustinloukkuvaikutuksia erityisesti pieni- ja keskituloisten sekä monilapsisten perheiden osalta. Työllisyyden kasvulla on myös varhaiskasvatuksen kysyntää vahvistava vaikutus, joten esitys tukee myös hallituksen tavoitetta nostaa varhaiskasvatuksen osallistumisastetta.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi maksujen perusteena olevia tulorajoja korottamalla niitä 31 prosenttia. Lisäksi toisesta lapsesta perittävää maksua ehdotetaan alennettavaksi siten, että se olisi enintään 40 prosenttia nuorimman lapsen maksusta nykyisen 50 prosentin sijaan. Esitys pohjautuu voimassa olevaan asiakasmaksulakiin, eikä lakiin esitetä muita muutoksia. Laissa säädettäisiin kunnan järjestämässä päiväkotij- ja perhepäivähoidossa perittävistä asiakasmaksuista. Lasten varhaiskasvatuksen maksun määräytymisen perusteisiin ei esitetä muutoksia. Maksut määräytyvät edelleen perheen tulojen ja koon sekä lapsen varhaiskasvatuksessa viettämän ajan mukaan. Myös maksun määräämisen perusteena olevat tulot säilyisivät ennallaan.

Asiakasmaksujen alenemisen ja työnteon kannustinten parantuessa työllisyyden arvioidaan parantuvan noin 2 900 henkilöllä vuoteen 2024 mennessä. Työllisyyden parantuessa varhaiskasvatuksen tarpeen arvioidaan kasvavan noin 4 700 lapsella eli varhaiskasvatuksen osallistumisasteen arvioidaan nousevan näin monella lapsella. Tulorajojen muutosten johdosta suurimmat maksualennukset kohdistuvat tulokymmenyksiin III—VII. Kahteen pienituloisimpaan tulokymmenykseen kuuluvat perheet on pääosin jo nyt vapautettu varhaiskasvatusmaksuista. Arviolta noin 20 000 uutta perhettä siirtyisi tämän esityksen myötä maksuttomaan varhaiskasvatukseen.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 138/2020 vp

Esityksen myötä kuntien varhaiskasvatuksen asiakasmaksukertymä alenee noin 70 miljoonaa euroa. Lisääntyvästä varhaiskasvatuksen käytöstä aiheutuu kunnille noin 69 miljoonan euron kustannukset, mutta toisaalta työllisyyden kasvun vaikutus valtion ja kuntien verotuloihin sekä sosiaaliturvamenoihin vahvistaa julkista taloutta arviolta noin 39 miljoonaa euroa vuositasona.

Hallitus on syksyn 2020 budjettiriihessä päättänyt kompensoida varhaiskasvatuksen maksutuottojen menetystä ja volyymin kasvua välittömästi 1.1.2021 alkaen kohdistamalla aiempaa suuremman osan yhteisöveron tuotosta kunnille. Hallitus onkin antanut eduskunnalle esityksen verontilityslain ja tuloverolain muuttamisesta. Kuntien jako-osuutta yhteisöveron tuotosta korotetaan kahdella prosenttiyksiköllä, jolloin sen arvioidaan lisäävän kuntien verotuloa vuoden 2021 verovuositasona 110 miljoonaa euroa ja kassakertymää 102 miljoonalla eurolla.

Arvoisa puhemies! Tämä esitys varhaiskasvatusmaksujen alentamisesta helpottaa hyvin monien lapsiperheiden taloudellista tilannetta. Se tuo uusia lapsia varhaiskasvatuksessa tapahtuvan oppimisen ja leikin pariin ja myös vahvistaa työllisyyttä. Kyseessä on siis todella laaja-alaisesti yhteiskunnallista hyvinvointia tukeva toimi, joka on hyvin linjassa hallituksen isojen koulutuspoliittisten tavoitteiden kanssa koulutuksen laadun ja tasa-arvon vahvistamiseksi.

15.35 Eeva-Johanna Eloranta sd: Arvoisa puhemies! Äskeisessä keskustelussa peräänkuulutettiin panostuksia koulupolun alkupäähän eli varhaiskasvatukseen. Tässä niitä nyt sitten tulee yksi lisää, eli nyt ollaan alentamassa varhaiskasvatusmaksuja. Vaikutuksena on työllisyyden paraneminen ja varhaiskasvatukseen osallistumisasteen nouseminen. Uudistuksen myötä noin 20 000 perhettä siirtyy kokonaan maksuttoman varhaiskasvatuksen piiriin. Varhaiskasvatuksen asiakasmaksut alenevat korottamalla maksujen perusteena olevia tuloarvoja 31 prosenttia, ja sitten sisaruksilta perittäviä maksuja alennetaan niin, että toisesta lapsesta perittävä maksu olisi jatkossa 40 prosenttia nykyisen 50:n sijaan, siis siitä nuorimman lapsen kokoaikaisen varhaiskasvatusmaksun määrästä. Ja niin kuin ministeri kertoi, niin kuntien maksutuottojen alenema kompensoidaan, eli tämä ei tule aiheuttamaan sitten koulutusleikkauksia tämän takia. On myöskin arvioitu, että työnteon kannustinten parantuessa työllisyyden arvioidaan parantuvan noin 2 900 henkilöllä vuoteen 2024 mennessä. Eli sitten toisaalta kun tämän vaikutuksesta varhaiskasvatuksen käyttötarve kasvaa, niin kuitenkin myös verotulot kasvavat ja sitten toisaalta sosiaaliturvamenot pienenevät.

Varhaiskasvatusmaksujen alentaminen on tärkeä toimi hallitukselta, ja on hyvä, että tässä kohdentumisessa painotettiin erityisesti pieni- ja keskituloisia perheitä. Nollamaksuluokan laajentaminen nostamalla maksujen tuloarvoja on hyvin perusteltu ratkaisu. Kyse on tuloarvojen noususta useilla sadoilla euroilla. Tämä tuo monille pieni- ja keskituloisille perheille kaivattua taloudellista helpotusta. Toisen lapsen osalta alennus kohdistuu kaikkiin niihin perheisiin, joilla on vähintään kaksi lasta varhaiskasvatuksessa, eli varhaiskasvatuksen asiakasmaksut alenisivat näillä perheillä riippumatta perheen tulotasosta, mutta tämä koskee siis sitä, jos on vähintään kaksi lasta varhaiskasvatuksessa.

Etenkin pienituloisten perheiden osalta päivähoitomaksut voivat pahimmassa tapauksessa haukata isonkin osan vanhempien palkasta, jolloin töiden vastaanottaminen ei välttämättä ole perheen toimeentulon kannalta järkevää lasten ollessa vielä pieniä. Tämä varhaiskasvatusmaksujen alentaminen onkin yksi keino, jolla työn vastaanottamiseen liittyy

Pöytäkirjan asiakohta PTK 138/2020 vp

viä esteitä on lähdetty purkamaan ja edistämään sitä kautta työllisyyttä. Ylipäätään kaikki toimet, joilla lapsiperheiden taloudellista tilannetta voidaan kohentaa, ovat samalla toimia lasten hyvinvoinnin parantamiseksi.

Arvoisa puhemies! Ennen kouluikää tapahtuva oppiminen on ensisijaisessa asemassa, kun halutaan panostaa tulevaisuuteen. Varhaiskasvatus myös ehkäisee syrjäytymistä, huono-osaisuuden kierteen periytymistä ja lasten välistä eriarvoistumista sekä pienentää hyvinvoinnin ja terveyden eroja aikuisuudessa. Onkin tärkeää, että varhaiskasvatukseen osallistumisastetta, joka meillä Suomessa on eurooppalaisittain aika alhainen, saadaan nostettua. Tähän päästään etenemällä asteittain kohti maksutonta varhaiskasvatusta. Ensi vuonna laajennetaan maksuton esiopetus tällä kokeilulla siis kaksivuotiseksi koskemaan jo viisivuotiaita, ja nyt sitten varhaiskasvatusmaksujen alentamisen mukana tehdään taas yksi lisäaskel oikeaan suuntaan. Varhaiskasvatusmaksujen alentaminen lisää sekä varhaiskasvatukseen osallistumista että työllisyyttä, eli tämä on tulevaisuusinvestointi, josta hyötyy koko Suomi.

Varhaiskasvatus edistää lasten myönteistä kehitystä ja oppimista, ja sen on myös todettu olevan hyvin kustannustehokas lapsiperheiden palvelu. Varhaiskasvatuksen asiakasmaksut vaikuttavat palvelun käyttöön, ja maksuilla voidaan myös ohjata perheiden valintoja. Varhaiskasvatuspalveluiden edullisuus on keskeinen palveluiden saatavuuteen liittyvä tekijä. Etenkin pienituloisten perheiden lasten ja haavoittuvassa elämäntilanteessa elävien lasten osalta varhaiskasvatuksen maksut vaikuttavat varhaiskasvatukseen osallistumiseen, ja korkeat maksut saattavat muodostua puolestaan esteeksi osallistumiselle varhaiskasvatukseen.

Korkealaatuiseen varhaiskasvatukseen osallistumisen edistäminen on sekä kansallisella että paikallisella tasolla taloudellinen ja sosiaalinen investointi tulevaisuuteen, jolla on vaikuttavuutta niin yksilölle, kuntayhteisölle kuin koko yhteiskunnalle. Erityisesti heikommista sosioekonomisista taustoista tulevien lasten kohdalla varhaiskasvatuksen kustannusvaikuttavuus on laskettu korkeaksi. Epäsuotuisan kasvuympäristön vaikutusten lievittäminen jälkeinpäin ei ole yhtä kustannustehokasta kuin epäsuotuisan kehityksen estäminen eli tämä ennaltaehkäisy ja varhainen tuki. Tutkimukset kertovat myös, että varhaiskasvatus hyödyttää lasta enemmän kuin mikään muu myöhempi koulutus. Varhaiskasvatukseen panostaminen tasoittaa eri taustoista tulevien lasten mahdollisuuksia ja tuo tätä kautta yhteiskunnalle taloudellista hyötyä. Varhainen tuki huono-osaisten lasten ympäristölle vaikuttaa lasten tulevaisuuteen suotuisasti.

Arvoisa puhemies! On todella hyvä, että Marinin hallitus tekee useita toimia varhaiskasvatuksen vahvistamiseksi. Maksualennusten lisäksi varhaiskasvatukseen kehitetään oma kolmiportaisen tuen malli — vastaava kuin kouluissa — ja kokeillaan kaksivuotista maksutonta esiopetusta. Viime hallituksen heikennykset eli varhaiskasvatusoikeuden rajausta ja ryhmäkokojen suurennus onkin korjattu jo aikaisemmin tänä vuonna. On hyvä, että varhaiskasvatuksen laatua ja tasa-arvoa vahvistetaan ja toimia tehdään myös perustaitojen parantamiseksi ja varhaisen tuen lisäämiseksi.

15.41 Pasi Kivisaari kesk: Arvoisa puhemies! Jokainen elämänvaihe on ihmisen polulla tärkeä. Erityisen tärkeä se on silloin, kun puhumme pienestä ihmisestä, jonka haparoivat askeleet ja kasvun ihme näyttäytyvät elämän ensimmäisissä vuosissa. Nämä vuodet täyttyvät paitsi vanhempien kannattelemina myös varhaiskasvatuksen maailmassa. On melko

Pöytäkirjan asiakohta PTK 138/2020 vp

yksinkertainen tosiasia, että kovin ratkaisevaa on se, miten perheet voivat ja mitä sen tärkeimmän kasvatuskumppanin eli varhaiskasvatuksen parissa tapahtuu.

Hallituksen esitys on jatkumoa Sipilän hallituksen viime vaalikaudella aloittamalle varhaiskasvatusmaksujen alentamiselle. Tämä on looginen ja ryhdikäs jatkumo harjoitetulle politiikalle, jonka suuntana on katsoa perheitä kohti. Samoin tavoitteena on osoittaa luotamusta suomalaisen varhaiskasvatuksen laatuun ja siellä työtään tekevien kasvatusammattilaisten hyvään työhön.

Puhemies! Varhaiskasvatuksen enimmäismaksut määräytyvät perheen henkilömäärän ja bruttotulojen mukaan. Hallituksen esityksessä maksuja alennetaan nostamalla maksuun vaikuttavia tulorajoja 31 prosenttia ja alentamalla perheen toisen varhaiskasvatuksessa olevan lapsen maksua nykyisestä 50:stä 40 prosenttiin perheen nuorimman lapsen maksusta. Uudistuksen arvioidaan maksavan noin 70 miljoonaa euroa, ja sillä tavoitellaan työllisyyden lisäämistä noin 2 900 henkilöllä sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen lisäämistä noin vajaalla 5 000 lapsella. Maksutulojen alenema korvataan kunnille korottamalla kuntien osuutta yhteisöveron tuotosta. Arviolta noin 20 000 uutta perhettä saa muutoksen myötä lapsilleen maksuttoman varhaiskasvatuksen. Sen vaikuttavuus on siis kovin ilmeinen.

Puhemies! Tämä uudistus on siis kädenojennus lapsiperheille. Se parantaa pienten lasten vanhempien mahdollisuutta osallistua työelämään ja parantaa näin julkista taloutta. Lasten osallistuminen laadukkaaseen varhaiskasvatukseen parantaa kouluvalmiutta ja myöhempää menestymistä koulupolulla. Mutta ennen kaikkea tämä on yhteiskunnan osoittama tahto tukea perheitä niin, että yhdenvertaisuus ja lapsen oikeus leikkiin ja lauluun toteutuvat.

15.44 Veronika Honkasalo vas: Arvoisa puhemies! Tervehdin ilolla tätäkin hallituksen esitystä. Suomi eroaa muista Pohjoismaista siinä, että meillä varhaiskasvatuksen osallistumisaste on harmillisen alhainen. Osallistumisasteen nostamiseksi on aivan oleellista alenuttaa varhaiskasvatusmaksuja. Vasemmistoliiton tavoite kokonaan maksuttomasta varhaiskasvatuksesta on pitkän linjan tavoite, jota ollaan jo lähempänä. Lisäksi on syytä huomata, että tällä esityksellä on myös huomattava työllisyysvaikutus.

Arvoisa puhemies! Me tarvitsemme myös muita keinoja, joilla varhaiskasvatuksen osallistumisastetta nostetaan. Tutkimukset tuovat esille, että moni vanhempi on maksujen lisäksi huolissaan suurista ryhmäko'oista ja varhaiskasvatuksen laadusta, ja kaikki nämä saattavat olla este, miksi lasta ei laiteta varhaiskasvatukseen. Siksi on erittäin tärkeää, että me teemme systemaattista työtä varhaiskasvatuksen laadun ja työhyvinvoinnin edistämiseksi. Tämä on suurelta osin myös palkkakysymys. Koko varhaiskasvatuksen houkuttelevuutta hapartaa se, että naisvaltainen ala kärsii edelleen huomattavasta palkkakuopasta. Siksi krooninen pula henkilöstöstä on monen kunnan jatkuva päänvaiva.

Arvoisa puhemies! Hallitus on investoinut merkittävästi kaikille koulutusasteille, niin kuin edellisessä keskustelussa tuli hyvin esille, myös varhaiskasvatuksen laadun ja tasa-arvon vahvistamiseksi. Kysyisinkin ministeri Anderssonilta: mitä muita keinoja käytetään, jotta varhaiskasvatuksen osallistumisaste nousisi muihin Pohjoismaihin verrattuna?

15.46 Pia Lohikoski vas: Arvoisa puhemies! Varhaiskasvatus on tärkeä aloitus elinikäiselle oppimiselle ja koulutuksellisen tasa-arvon toteutumiselle. Varhaiskasvatuksessa lapset oppivat vuorovaikutusta ja sosiaalisia taitoja. Se on siksi yksi kannatettavimmista sosi-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 138/2020 vp

aalisista investoinneista lasten ja perheiden tulevaisuuteen. Laadukkaalla varhaiskasvatuspalvelulla tuetaan myös vanhemmuutta. Varhaiskasvatus on tärkeässä osassa myös varhaisessa tukemisessa ja ongelmien ennaltaehkäisyssä. Lasten tuen tarpeen kartoittaminen jo varhaiskasvatuksessa on oleellista myös koulupolun aloittamisessa.

Arvoisa puhemies! Varhaiskasvatus on ennen kaikkea lapsen oikeus. Jokaiselle lapselle pitäisi taata oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen riippumatta esimerkiksi perheen taloudellisesta tilanteesta. Vasemmistoliiton tavoite maksuttomasta varhaiskasvatuksesta on askeleen lähempänä nyt, kun varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja lasketaan. Tämä tavoite on ollut mukana vasemmistoliiton ohjelmissa keväästä 2011 alkaen. Muistan sen hyvin, koska itse esitin sitä silloin vasemmistoliiton perhepoliittisen työryhmän puheenjohtajana. Etenkin pienituloisten perheiden lasten ja haavoittuvassa elämäntilanteessa elävien lasten osalta varhaiskasvatuksen maksut vaikuttavat varhaiskasvatukseen osallistumiseen ja korkeat maksut saattavat muodostaa esteen osallistumiselle.

Arvoisa puhemies! Noin puolessa Euroopan maista varhaiskasvatus on maksutonta kolme vuotta täyttäneille lapsille oppivelvollisuuden alkuun asti. Maksujen alentaminen on askel tähän suuntaan. Sen arvioidaan lisäävän varhaiskasvatukseen osallistumista. Maksujen alentaminen purkaa osaltaan esteitä, joita varhaiskasvatukseen osallistumiselle voi olla. Varhaiskasvatusmaksujen laskeminen on myös tärkeä työllisyystoimi, jolla helpotetaan pienten lasten vanhempien työssäkäyntiä. Varhaiskasvatusmaksuja alennetaan erityisesti pieni- ja keskituloisilta perheiltä. Myös kaikki perheet, joilla on varhaiskasvatuksen piirissä enemmän kuin yksi lapsi, hyötyvät sisaralennuksen paranemisesta. Tutkimusten mukaan korkeatasoisesta pedagogisesta varhaiskasvatuksesta hyötyvät kaikki lapset. Erityisen suurta vaikuttavuus on lapsille, joiden kasvuympäristössä on heidän kehittymistään haittaavia tekijöitä, kuten vanhempien päihde- tai terveysongelmia tai puutteita sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Laadukas varhaiskasvatus myös mahdollistaa pienten lasten vanhempien työssäkäynnin ja on siten keskeinen tasa-arvokysymys ja tärkeä erityisesti naisten työssäkäynnille. Hallituksen esityksen tavoitteena on myös purkaa kannustinloukuja ja edistää vanhempien työhön osallistumista.

15.49 Päivi Räsänen kd: Arvoisa puhemies! Tässä hallituksen esityksessä ehdotetaan alennettavaksi varhaiskasvatusmaksuja kohdistuen ne pienituloisille lapsiperheille nostamalla maksujen tulorajoja. Lisäksi sisaruksilta perittäviä maksuja ehdotetaan alennettavaksi siten, että toisesta lapsesta perittävä maksu olisi 40 prosenttia nuorimman lapsen laskennallisesta kokoaikaisen varhaiskasvatuksen maksusta.

Tämä esitys on erittäin kannatettava ja erityisesti sen vuoksi, että sillä osaltaan parannetaan työnteon kannusteita. Vaikka tässä sisarusalennusta korotetaan, niin kuitenkin varhaiskasvatusmaksut muodostavat jatkossakin merkittävän menoerän sellaisille perheille, joilla on useampi lapsi varhaiskasvatuksessa. Tämä koskee erityisesti niitä perheitä, joiden tulot ylittävät tuon tulorajan ja jotka siis maksavat täyttä varhaiskasvatusmaksua. Eduskuntaryhmämme onkin lakialoitteessa esittämässä, että osana varhaiskasvatusmaksujen uudistusta maksu poistettaisiin kokonaisuudessaan sisaruksilta, kun perheellä on useampi kuin yksi lapsi varhaiskasvatuksessa. Näin perheet maksaisivat korkeintaan 288 euroa kuukaudessa varhaiskasvatuksesta riippumatta siitä, kuinka monta lasta perheellä on varhaiskasvatuksen piirissä.

Tämä uudistus, tämä hallituksen esitys, samoin kuin sitten tämä lakialoite, jonka tuleme tässä salissa vielä esittelemään ja joka on osa kristillisdemokraattien vaihtoehtobudjet-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 138/2020 vp

tia, parantaisi todellakin työllisyyttä, työn vastaanottamisen mahdollisuuksia, poistaisi kannustinloukkoja tehden työn vastaanottamisesta kannattavampaa juuri monilapsisten perheiden vanhemmille. Toivon mukaan tällä uudistuksella olisi myös tällainen myönteinen viesti heikkoon syntyvyystilanteeseen: kannustaisi perheitä tavoittelemaan perheen toivomaa lapsimäärää.

Tähän hallituksen esitykseen verrattuna julkisen talouden rahoitusasema heikentyisi tämän kristillisdemokraattien ehdotuksen vuoksi noin 35 miljoonalla eurolla varhaiskasvatustmaksukertymän pienenemisen vuoksi. Menetetyn tulon tulee korvata kunnille täysimääräisesti kuntien valtionosuuden kautta, ja olemme tämän ottaneet tässä vaihtoehtobudjettisuunnitelmassamme huomioon.

Sitten, herra puhemies, haluan nostaa esiin vielä sen seikan, että vaikka tämä hallituksen esitys on todellakin kannatettava ja se on askel oikeaan suuntaan, niin valitettavasti se ei kuitenkaan tartu varhaiskasvatuksen suurimpiin ongelmiin. Ongelmana päiväkodeissa edelleenkin ovat suuret ryhmäkoot, toisaalta etenkin yliopistokoulutettujen varhaiskasvatuksen opettajien saatavuus ja myös työssä pysyminen. Heikko palkkataso yhdistyy heidän kohdallaan vaatimaan ja raskaaseen työhön, mikä ei motivoi näihin työpaikkoihin haakeutumiseen ja työssä pysymiseen. Jotta varhaiskasvatuksen laatua pystytään edelleen parantamaan, myös näihin seikkoihin tulisi kiinnittää huomiota.

15.54 Ari Koponen ps: Puhemies! Esityksessä alennettaisiin varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja nostamalla tulorajoja lähes kolmanneksella. Muutoksen johdosta kuntien maksutuottojen arvioidaan alenevan noin 70 miljoonaa euroa. Tämä kompensoitaisiin kohdistamalla aiempaa suurempi osa yhteisöveron tuotosta kunnille. Monissa asiantuntijoiden antamissa lausunnoissa kuitenkin tuotiin esiin huoli siitä, ettei pelkkä yhteisöveron kohdenus riitä kattamaan uudistuksesta aiheutuvia kustannuksia tai lisääntyvän varhaiskasvatuksen käytön aiheuttamia investointeja. Parempana olisi pidetty uudistuksen rahoittamista kuntien valtionosuusprosenttia korottamalla.

Erityisesti tässä kuntatalouden katastrofaalisessa tilanteessa, kun hallitus ajaa oppivelvollisuuden uudistusta pikaisella aikataululla, olisi äärimmäisen tärkeää varmistua siitä, etteivät myös tämän lakiesityksen kustannukset kaadu kuntien maksettavaksi. Jo nyt päivähoidon kuormitus monissa kaupungeissa on valtava. Lapsen edun asettaminen keskiöön on ensisijaista. Olisi tärkeää lähteä ratkaisemaan todellisia ongelmia, kuten liian suuria ryhmäkokoja, lasten kasvavia käytöshäiriöitä, sisäilmaongelmia ja jatkuvaa työntekijöiden vaihtuvuutta. Vain hyvinvoiva lapsi oppii.

15.55 Sofia Virta vihr: Arvoisa puhemies! Jokaisella lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen, ja tämän asian onneksi hallitus vahvisti palauttamalla subjektiivisen oikeuden tällä hallituskaudella, kiitos vielä siitä.

On kuitenkin erittäin tärkeää muistaa, että varhaiskasvatus ei ole ainoastaan osa lapsen koulutuspolkua ja sivistyksellistä oikeutta, vaan varhaiskasvatuksessa edistetään lasten kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä ja tuetaan sitä kautta myös vanhemmuutta. Siellä luodaan turvallista lapsuutta ja samalla mahdollistetaan vanhempien osallistumista työelämään ja opiskeluun. Näin osaltaan lisätään perheiden ja lasten hyvinvointia ja poistetaan lapsiperheköyhyyttä, sillä joka seitsemäs lapsi Suomessakin elää köyhyydessä, jolloin varhaiskasvatus voi näkyä turvallisena paikkana, jossa lapselle taataan joka päivä lämmin ruoka sekä mahdollisuus leikkeihin, kohtaamiseen ja varhaisten taitojen opetteluun — joille-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 138/2020 vp

kin lapsille kun varhaiskasvatus on paikka, jossa turvalliset aikuiset pitävät huolta ja varmistavat, että lapsen perhe on tarvittavien tukipalveluiden piirissä. Oli tilanne perheessä kuitenkin mikä tahansa, niin kaikki lapset saavat samanlaiset mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa upeiden ammattilaisten keskellä. Tällä on uskomattoman iso merkitys siinä, millaista tulevaisuutta rakennamme lapsille ja millaisia mahdollisuuksia heille ja koko maalle näin ollen luomme.

Varhaiskasvatuksen maksujen alentaminen nyt nostamalla tulorajoja kohdistaa alennuksen pieni- ja keskituloisille perheille ja samalla osaltaan vähentää lapsiperheköyhyyttä. Alentamalla sisaruksilta perittäviä maksuja me myös helpotamme maksujen kasautumista kohtuuttomiksi, ja tämä on mielestäni erittäin tärkeä viesti lapsi- ja perhemyönteisyyden lisäämiseksi yhteiskunnassamme. Tämä hallituksen esitys on askel kohti maksutonta varhaiskasvatusta, ja ajattelen, että siihen meidän pitkällä tähtäimellä tulee ehdottomasti pyrkiä. Jatkossa meidän tulee myös panostaa vielä enemmän kunnallisiin päiväkoteihin ja yhteistyöllä pyrkiä edistämään yksityisen sekä kunnallisen varhaiskasvatuksen yhteisiä laatuksiteereitä sekä varmistaa, että varhaiskasvatusmaksut olisivat kaikkialla samalla tasolla.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Edustaja Eestilä, voisitteko laittaa maskin päälle. [Edustaja pukee maskin]

15.57 Riikka Purra ps: Arvoisa puhemies! Vaikka aihe on aivan eri kuin edellinen, niin tässä on hyvin paljon yhtymäkohtia siihen. Tässä hallitus kertoo olevansa työllisyyden asialla ja perheiden ja lasten asialla sen lisäksi, että varhaiskasvatuksen osallistumisastetta halutaan nostaa ja se halutaan tehdä siis maksuttomuutta lisäämällä. Mutta kuten täällä on muutama ennen jo sanonut, niin varhaiskasvatuksessa on iso liuta paljon suurempia ongelmia kuin liian suuret maksut.

Päivähoidon kuormitus monissa paikoissa on valtava. On hyvin paljon erilaisia ongelmia erityisesti täällä pääkaupunkiseudulla: liian suuria ryhmiä, käytöshäiriöitä, ei aikaa toteuttaa niitä kauniita varhaiskasvatuksen tavoitteita, joita täällä on toisaalla luettu ja joita yleensä papereihin kirjataan.

Pääkaupunkiseudulla on todettu myös, että varhaiskasvatuksen laadun ongelmat ovat suurin syy siihen, että vanhemmat pitkittävät kotihoitoa eivätkä halua viedä lapsiaan päivähoitoon, eivät maksut. Se näkyy myös alalle hakeutumisessa: kun huono palkka yhdistetään yhä haastavampaan työympäristöön, niin on selvää, että pätevää henkilökuntaa on vaikea saada, ja tästä sitten syntyy tämä noidankehä, mikä suoraan vaikuttaa tähän päivähoidon laatuun.

Erityisesti Helsingissä erot päiväkotien toimintaympäristöissä ovat revenneet hyvin suureksi, kuten viime vuonna julkaistu selvitys kertoo. Asukkaiden keskimääräisten vuositulojen ero eri alueilla päiväkotien lähialueiden välillä on yli nelinkertainen. Esimerkiksi Vantaalla meillä on sellaisia päiväkoteja, joissa yksikään hoitaja ei puhu äidinkielenään suomea tai ruotsia ja myös lasten äidinkieliä on lukuisia. On aivan selvää, että tämä vaikuttaa siihen, mitä varhaiskasvatuksessa voidaan tehdä ja miten näitä tavoitteita voidaan toteuttaa.

Sitten vielä näistä maksuista. Kaikkein pienituloisimmathan eivät ole vähään aikaan maksaneet päivähoitomaksuja, ja jo aiemmin muidenkin alimpien ryhmien maksuja on alennettu. Toisaalta edelleenkin sinne korkeimpiin maksuluokkiin pääsee verraten helpos-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 138/2020 vp

ti, varsinkin jos taloudessa on kaksi työssä käyvää ihmistä. Päivähoitomaksut siis aika tavalla joustavat vain sinne toiseen suuntaan.

Tämä hallituksen esitys, sikäli kuin se onnistuu poistamaan kannustinloukkuja työllisyyden tieltä, on tietysti kannatettava. Mutta kuten täällä on useissa puheenvuoroissa jo puhuttu, niin jonkinlainen edessä häämöttävä tavoite on kuitenkin päivähoiton muuttuminen kokonaan maksuttomaksi, mihin liittyy taas muunlaisia ongelmia, koska ainakaan perussuomalaiset eivät näe sitä, että yhteiskunnan tulisi kustantaa tai kaikkien lasten tulisi olla automaattisesti hoidettavana jossakin muualla kuin perheiden luona omassa kodissa. [Puhemies koputtaa] Me tiedämme esimerkiksi, että hirvittävän harvat vanhemmat ovat valmiita viemään vauvojaan päivähoitoon heti vanhempainvapaan jälkeen.

16.01 Hilikka Kemppi kesk: Arvoisa rouva puhemies! Tämä hallituksen esitys tarkoittaa jopa 2 000 euron säästöä perheen kukkaraan vuodessa, ja kulut korvataan kunnille täysimääräisesti. Teen selvitystä lapsiperheköyhydestä kansanedustajana ja eduskunnan köyhyysryhmän varapuheenjohtajana, ja myös sen takia tervehdin tätä hallituksen esitystä erityisellä ilolla. Kiitos ministerille tämän kokonaisuuden eteenpäinviemisestä.

Kotimaakunnassani joka viidennessä lapsiperheessä on vain yksi huoltaja. Varhaiskasvatusmaksujen alentaminen on tärkeä kädenojennus muun muassa näille perheille, joissa jokainen lisäeuro helpottaa perheiden arkea nykytilanteessa. Perheiden kasvatustyön tukeminen ja perustaitojen opettaminen antavat lapsille ja nuorille parhaat eväät kohdata elämässä eteen tulevia esteitä, niin minä todella uskon. Kodin jälkeen varhaiskasvatus ja peruskoulu ovat niitä yhteiskunnan muutosvoimia, jotka voivat tehdä eniten eriarvoistumiskierteen katkaisemiseksi — olemme tänäänkin puhuneet pitkään muun muassa oppivelvollisuuden uudistamisesta. Siksi iloitsen hallituksen panostuksista varhaiskasvatukseen.

Marinin hallitus jatkaa nyt keskustan aloittamaa varhaiskasvatusmaksujen alentamista. Sipilän hallitus alensi näitä maksuja 84 miljoonalla eurolla, ja nyt hallitus alentaa niitä edelleen 70 miljoonalla eurolla. Keskustan hallitusvastuun aikana varhaiskasvatusmaksuja on siis alennettu yhteensä 150 miljoonalla eurolla. Mielestäni se on selkeä osoitus siitä, että olemme pienen ihmisen puolella ja olemme nimenomaan lapsiperheköyhyyttä poistamassa. Varhaiskasvatusmaksujen alentaminen helpottaa pienten lasten perheiden toimeentuloa ja lisää työnteon kannusteita madaltaessaan töihin menon kynnystä.

Varhaiskasvatuksessa ei ole kyse vain yhdestä mallista. Tervehdin ilolla myös muun muassa tämmöistä ammattimaista avoimen varhaiskasvatuksen toimintaa, jota suomalaisiin kuntiin on lähtenyt syntymään. Avoimen varhaiskasvatuksen palveluiden avulla voidaan tarjota tukea sellaisille perheille, jotka eivät taivu siihen perinteiseen malliin, niin kuin varhaiskasvatusta ajattelemme. Tai esimerkiksi perhepäivähoito on täysin aliarvioitu siinä, millä tavalla esimerkiksi erityistä tukea tarvitsevia lapsia voidaan tukea ihan pienestä asti hyvin yksilöllisesti. Vaihtoehtoja on, ja niin on varsin hyvä, eikä tämä maksuesitys sulje mitään pois.

Olemme puhuneet viime aikoina paljon syntyvyyden laskusta. Lasten määrä lähtee kasvamaan vain sillä, että luomme turvallisen ympäristön ja positiivisen ilmapiirin perheellistymiselle. Varhaiskasvatukseen panostaminen on tärkeä viesti lapsiperhemyönteisyydestä ja varhaiskasvatuksen tärkeydestä, ja sitä meidän kaikkien tulisi tässä salissa yhdessä viedä eteenpäin.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 138/2020 vp

16.04 Mikko Kinnunen kesk: Arvoisa rouva puhemies! Varhaiskasvatus edistää lapsen myönteistä kehitystä ja oppimista, ja sen on myös todettu olevan hyvin kustannustehokas lapsiperheiden palvelu. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin periaatteessa 11 todetaan, että kaikilla lapsilla on oikeus kohtuuhintaiseen varhaiskasvatukseen ja laadukkaaseen hoitoon.

Monissa maissa maksupolitiikalla pyritään edistämään lasten varhaiskasvatukseen osallistumista. Enemmistö Euroopan maista esimerkiksi tarjoaa lapsille vähintään yhden vuoden maksutonta varhaiskasvatusta ennen oppivelvollisuuden alkua, ja noin puolessa Euroopan maista varhaiskasvatus on maksutonta kolme vuotta täyttäneille lapsille aina oppivelvollisuuden alkuun.

Varhaiskasvatus nähdään myös Suomessa yhä enenevässä määrin lapsen oikeutena, johon kaikilla lapsilla tulisi olla yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua. Maksut eivät saisi muodostua kynnykseksi lasten osallistumiselle. Maksujen alenemisen arvioidaan lisäävän varhaiskasvatukseen osallistumista 4 700 lapsella vuoteen 2024 mennessä.

Arvoisa puhemies! Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuoden 2019 lopussa Suomessa oli 558 000 lapsiperhettä. Lapsiperheeseen tässä määritelmässä kuuluu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. Lapsiperheisiin kuului näin 38 prosenttia väestöstämme. Viime vuonna varhaiskasvatukseen osallistui kaikkiaan 253 727 lasta. Lukumäärä vastaa noin 77:ää prosenttia väestön 1—6-vuotiaista lapsista.

Pienituloisissa ensimmäisessä ja toisessa tulokymmenyksessä varhaiskasvatusikäisistä lapsista on kunnan kustantamassa varhaiskasvatuksessa vähiten, alle 50 prosenttia. Tulorajojen korotuksen johdosta suurimmat maksualennukset kohdistuvat pieni- ja keskituloisiin perheisiin. Muutos lisäisi näin lasten välistä tasa-arvoa ja lisäisi pienituloisten perheiden mahdollisuuksia käyttää varhaiskasvatuspalveluita ja helpottaisi myös muilta osin perheiden taloudellista tilannetta.

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on vähäisempää Suomessa kuin monessa muussa maassa, ja erityisesti pienituloisten perheiden tai vähän koulutettujen äitien lapset osallistuvat suhteellisesti vähiten varhaiskasvatukseen.

Arvoisa puhemies! Sipilän hallitus alensi varhaiskasvatusmaksuja noin 84 miljoonalla eurolla. Nyt hallitus alentaa maksuja edelleen 70 miljoonalla eurolla, eli keskustan hallitusvastuun aikana maksuja on alennettu yhteensä nämä yhdistäen 150 miljoonalla eurolla, mikä on erittäin merkittävä taloudellinen satsaus lapsiperheisiin, perheisiin, jotka ovat tänä aikana muutenkin hyvin lujilla.

Tällä kaikella on vaikutusta osaltaan myöskin työllisyyteen. Varhaiskasvatuksen asiakasmaksujen ei tulisi muodostaa kynnystä työhön siirtymiselle tai osa-aikaisen työn tekemiselle. Maksujärjestelmässä käytettyjen tulo rajojen ja maksuprosenttien tarkistamisella pyritään näin kannustamaan perheitä työllistymään tilanteensa mukaisesti. Tämänkin vuoksi tämä lakiesitys on erittäin kannatettava.

Kun varhaiskasvatusmaksuun vaikuttavia tulo rajoja nostetaan 31 prosenttia, kaikenkokoisia uusia pienituloisia perheitä tulee täysin maksuttoman varhaiskasvatuksen piiriin ja keskituloisilla perheillä varhaiskasvatuksesta maksettavat maksut pienenevät. Suurituloisilla perheillä ensimmäisen lapsen maksut säilyvät ennallaan. Arviolta noin 20 000 uutta perhettä saa muutoksen myötä lapsilleen maksuttoman varhaiskasvatuksen.

Arvoisa puhemies! Tämä esitys tukee omalta osaltaan perheiden hyvinvointia.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 138/2020 vp

16.10 Pekka Aittakumpu kesk: Arvoisa rouva puhemies! Näin isänpäiväviikolla on erityisen mieluista olla mukana lähettämässä valiokuntaan tätä hallituksen esitystä, joka on myönteinen niin maamme isille kuin äideille ja lapsillekin, maamme lapsiperheille. Kuten tässä keskustelussa on jo todettu, arviolta noin 20 000 uutta pieni- ja keskituloista perhettä saa ensi vuoden elokuussa lapsilleen maksuttoman varhaiskasvatuksen, kun tulorajoja nostetaan. Tämä on tärkeä tuki pieni- ja keskituloisille perheille, yksinhuoltajille ja monille monilapsisille perheille.

Arvoisa puhemies! Laadukkailla ja oikein hinnoitelluilla varhaiskasvatuspalveluilla voidaan paitsi helpottaa perheiden talousvaikeuksia ja taloushaasteita, myös parantaa pienten lasten vanhempien mahdollisuuksia olla mukana työelämässä. Haluan kiittää hallitusta siitä, että samalla kun se on päättäväisesti ja linjakkaasti merkittävästi parantanut varhaiskasvatuksen mahdollisuuksia ja pyrkinyt vahvistamaan myös sen laatua muun muassa ryhmäkokoja pienentämällä, niin samalla on kiinnitetty huomiota ja edelleen parannetaan lapsiperheiden ja kotien hyvinvointia. Vanhemmuuden tukemiseksi tällä kaudella vahvistetaan erityisesti sosiaalihuollon mukaisia varhaisen tuen palveluita, kuten lapsiperheiden kotipalvelua, perhetyötä ja perhesosiaalityötä, ja esimerkiksi yhteistyötä neuvolan kanssa tiivistetään. Tarvitaan sekä laadukasta varhaiskasvatusta että kotien hyvinvoinnin vahvistamista.

Arvoisa puhemies! Kiinnittäisin huomiota siihen, että nyt maksuja alennettaessa kuntien taloutta pyritään huomioimaan yhteisöverotuoton osuutta lisäämällä. Tässä valitettavasti muun muassa lapsirikas kotikaupunkini Oulu jää heikoille, koska lapsia meillä on hyvin runsaasti mutta yhteisöverotuotot ovat verrattain pienet. Haluaisin kysyä ministeriltä, mitä tälle maksutuottojen kompensoinnissa ilmenneelle epäkohdalle aiotaan tehdä, koska jos ja kun kunnilta loppuvat rahat, niin ollaan pakosta veronkorotusten ja leikkausten tai jommankumman tiellä, ja ne molemmat koskevat myös lapsiperheitä kipeästi.

Puhemies Anu Vehviläinen: Ministeri Andersson, 2 minuuttia.

16.13 Opetusministeri Li Andersson: Arvoisa puhemies! Kiitoksia edustajille hyvästä keskustelusta, jossa on vahvasti noussut esille huoli lapsiperheiden asemasta ja tuki lapsiperheiden eteen tehdyille investoinneille, kuten tälle lakiesitykselle.

Kuten keskusteluissakin on noussut esille, niin tutkimusten mukaan vanhempien päätöksiin varhaiskasvatukseen osallistumisesta vaikuttavat varhaiskasvatuksen koettu laatu mutta sen rinnalla myös sen hinta. Siksi on mielestäni johdonmukaista, että tässä pyritään nyt varhaiskasvatusmaksujen alentamisella helpottamaan perheiden tilannetta ja sen rinnalla meillä on näitä varhaiskasvatuksen laatua kehittäviä toimia.

Muita toimenpiteitä, mitä tällä hallituskaudella tehdään sen laadun osalta ja osallistumisasteen nostamiseksi: Tässä on jo mainittu ryhmäkokojen pienentäminen ja subjektiivisen oikeuden palauttaminen, joista on jo päätökset tehty. Sen lisäksi meillä on tämä laaja Oikeus oppia -hanke, joka tällä vaalikaudella kohdistuu myöskin varhaiskasvatukseen ja jonka puitteissa myöskin varhaiskasvatuksen suuntaan jaetaan tasa-arvon rahoitusta esimerkiksi niille päiväkodeille, jotka sijaitsevat alueilla, joilla resurssien tarve on suurempi. Myöskin tästä kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta odotetaan tietenkin tuloksia eikä ainoastaan vaikutuksista oppimistuloksiin vaan myöskin osallistumisasteen näkökulmasta.

Mitä tulee tähän kuntien taloudelliseen kompensatiomalliin, niin tämä yhteisöveron jako-osuuden muutos on se, mihin hallitus budjettiriihessä päätyi. Se on se tapa, millä näi-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 138/2020 vp

tä maksutuottojen alenemisia kunnille kompensoidaan, mutta tässä tehdään pientä ylikompensaatiota, jonka kautta on haluttu huomioida myöskin sitä, että kuntien yhteisöverotuottojen kehitys näyttää eri paikkakunnilla vähän eri tyyppiseltä.

Puhemies Anu Vehviläinen: Keskustelu ja asian käsittely keskeytetään. Asian käsittelyä jatketaan tässä istunnossa päiväjärjestyksen muiden asiakohtien tultua käsitellyiksi.

Asian käsittely keskeytettiin kello 16.15.

Asian käsittelyä jatkettiin kello 20.51.

Puhemies Anu Vehviläinen: Nyt jatketaan aiemmin tässä täysistunnossa keskeytetyn asiakohdan 7. käsittelyä.

20.51 Sofia Vikman kok: Arvoisa puhemies! Varhaiskasvatusmaksujen alentaminen jatkaa sitä hyvää suuntaa, joka kokoomuslaisen opetusministerin johdolla viime kaudella aloitettiin. Varhaiskasvatusmaksujen alentaminen on kannatettavaa, koska se poistaa työnteon kannustinloukkuja ja nostaa varhaiskasvatuksen osallistumisastetta.

Samaan aikaan meidän on pidettävä huoli siitä, että varhaiskasvatus on kaikkialla, jokaisessa päiväkodissa, laadukasta, että vanhemmat voivat siihen laatuun luottaa. Toisaalta on kiinnitettävä huomiota myös siihen, että perheet saavat sen varhaiskasvatuspaikan silloin kun sitä tarvitaan ja kohtuullisen, sopivan etäisyyden päästä kodista. Etenkin suurissa kaupungeissa tämän toteutumisessa on suuria haasteita, ja sillä on isoja vaikutuksia esimerkiksi siihen, miten vanhemmat, useimmiten äidit, pystyvät perhevapailta töihin palaamaan. Vaikka omaa halua olisikin, niin töihin palaaminen on vaikeaa, jos varhaiskasvatuspaikkaa ei löydy sujuvasti.

Joka tapauksessa koulupolun perusta luodaan varhaiskasvatuksessa, ja kaksivuotisen esiopetuksen toteuttaminen vahvistaisi oppimisen edellytyksiä ja parantaisi myös varhaiskasvatuksen osallistumisastetta entisestään. Äsken me keskustelimme hallituksen oppivelvollisuushankkeesta, jota ajetaan vauhdilla eteenpäin, ja samaan aikaan kaksivuotisen esiopetuksen osalta edetään kokeiluilla. Kokeilut voivat olla toki perusteltuja siten, että mallia ei haluta tehdä pysyväksi ennen kuin sitä on kokeiltu. No, äsken keskustelimme oppivelvollisuusmallista, ja se halutaan tehdä pysyväksi ennen kuin sitä on kokeiltu, eli jonkin näköistä ristiriitaa näissä hallituksen perusteluissa kuitenkin on.

20.53 Paula Risikko kok: Arvoisa puhemies! Tässä käsitellään tosiaan hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annetun lain 5 ja 8 §:n muuttamisesta. Tällä on todella se tarkoitus, että alennetaan varhaiskasvatusmaksuja.

Tämä on erinomaisen hyvä. Tätä voi kannattaa vilpittömästi. Tämähän käynnistettiin viime kaudella ja nyt tähän saadaan jatkoa. Mielestäni se on nyt juuri sitä, mitä itse olen täällä peräänkuuluttanut koko illan: varhaista puuttumista, varhaista tukea.

Nobel-palkittu taloustieteilijä Heckman — tässä viittaa nyt sitten taloustieteilijä Heckmaniin — on kertonut ja sanonut, että jos meillä on mahdollisuutta panostaa, meillä on määrätty rahasumma, niin se kaikki kannattaa laittaa varhaisiin vuosiin. Tässä on esimerk-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 138/2020 vp

ki siitä, että nämä varhaiset vuodet vaikuttavat varhaiskasvatuksen kautta niin, että lapsi saa nimenomaan ammattitaitoisten henkilöitten varhaiskasvatusta, tukea omaan kasvuunsa ja sitä kautta sitten valmiuksia opinpolulle. Tätä me haemme kokoomuksessa, ja onneksi meillä on sellaisiakin taloustieteilijöitä, jotka ymmärtävät tällaisen päälle, että varhainen tuki on tärkeää. — Kiitos.

20.55 Joakim Strand r: Värderade talman, arvoisa puhemies! Tack till kollegan Risikko för ett utmärkt anförande.

Kollega Risikko piti erinomaisen puheenvuoron, vei sanat suustani.

Alldeles kort: Här handlar propositionen alltså om att man föreslår att lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken ändras så att klientavgifterna för småbarnspedagogiken sänks genom att inkomstgränserna höjs med 31 procent. Dessutom föreslås att de avgifter som tas ut för syskon sänks så att den avgift som tas ut för det andra barnet är 40 procent av den kalkylerade avgiften för småbarnspedagogik på heltid för det yngsta barnet.

Pidän erittäin hyvänä sitä, että näitä maksuja tässä alennetaan. Tämä on hyvä esimerkki perhe- ja lapsimyönteisestä politiikasta, ja tällä on varmasti myös positiivisia vaikutuksia työllisyyteen ja mahdollisuuteen osallistua työelämään. — Tack.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin sivistysvaliokuntaan.